

HOLMI

XVII. évfolyam 4. szám

2005. április

Szerkeszti: Réz Pál (főszerkesztő),
Radnóti Sándor (bírálat), Várady Szabolcs (vers), Závada Pál (széppróza),
Fodor Géza, Szalai Júlia, Voszka Éva

Szerkesztőbizottság: Bodor Ádám, Dávidházi Péter, Domokos Mátyás,
Göncz Árpád, Kocsis Zoltán, Lator László,
Ludassy Mária, Nádasdy Ádám, Rakovszky Zsuzsa.
Tördelőszerkesztő: Környei Anikó. A szöveget gondozta: Zsarnay Erzsébet

---

TARTALOM

- Szabó T. Anna*: A felnőtt gyermek (Napló,
jegyzetek) • 371
Azt mondjuk: tűz • 373
A mai nap • 374
- Mesterházi Mónika*: Olvasónapló József Attiláról • 376
- Kovács András Ferenc*: Néhány hamis médaillon • 380
- Parti Nagy Lajos*: Altató • 383
Fejtő Ferenc: József Attiláról (Verseinek német
fordítása elé) • 385
- Petrovics Emil*: IX. kantáta. *A Dunánál (Részlet)* • 391
- Báthori Csaba*: József Attila németül • 393
- Petri György*: „Én istent nem hiszek s ha van,
ne fáradjon velem...” • 404
- Valachi Anna*: Egy tabu föltárulkozása (József Attila,
Illyés Gyula és a közös múzsa, Flóra
kapcsolata) • 415
- Jeney Zoltán*: Öt dal József Attila verseire
(II. tétel: *Segítsetek...*) • 447
- Domokos Mátyás*: *Kétes létben a bizonyosság?* • 449
- Tverdota György*: Harmatocska • 454
- Pór Péter*: Szavak a kocka hetedik lapján • 461
- Miklya Zsolt*: A dallam nem
Ars poetic, ád • 473
Tudom, nem is • 473

Lengyel András: Megújulás vagy deformáció
és bomlás (A József Attila-irodalom
áttekintése) • 474

Rába György: Előidőből legendába • 493

• **Fővárosi térzene** •

Bednarcics Gábor: Urbi vel orbi? (A nagyvárossá érő
Budapest lírikus megjelenítései
a századfordulón) • 494

Megjelenik havonta. Felelős kiadó: Réz Pál. Vörösmarty Társaság

Levélcím: HOLMI c/o Réz Pál, 1137 Budapest, Jászai Mari tér 4/A

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág

Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál

(Bp. VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp. 1900)

További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu

Előfizethető még postai utalványon Závada Pál címén (1092 Budapest, Ráday u. 11–13.)

Előfizetési díj fél évre 1500, egy évre 3000 forint, külföldön \$35.00, illetve \$70.00

Nyomtatta az ADUPRINT Kft. Vezető: Tóth Béláné

A HOLMI honlapja: www.holmi.org

ISSN 0865-2864

Szabó T. Anna

A FELNÓTT GYERMEK

Napló, jegyzetek

*„Szólj hát, mit tegyek én, hogy szeress
ha sírva fakadok, ne neved*

.....

.....

*Mint a motor, mely már begyulladt,
de nincsen útja és nem indulhat,
olyan vagyok s ha bátrabb volnék,
értelmetlen szavakat szólnék.”*

Halandzsa: kamaszkamaszkamaszkamaszka. Álarcos bujkálás, kifejezhetetlen érzelmek rejtegetése, a nemiség ébredésének szűzen is mindentudó gyötrelme és eksztázisa. Berobban a belső égésű motor, sírás táplálja, ábránd és lüktetés, de nem tud megindulni az ismeretlen úton, a másik felé, fél a megszegyenüléstől, pedig legszívesebben makogva-vakogva nekirontana, ökölrel ütné, ölelné: vegyél észre, hallod, szeress már, szeress.

Nincs reménytelenebb, mint a kamaszszerelem. Naplómba írtam József Attila töredékét, alig tizenöt éves koromban, egy plátói lángolás tetőfokán. Ez az a korszak, amikor a szenvedély erősebb, mint a test, amikor a kiszemelt lény pusztá látása is vihogó rohangászásra készíteti a töretlen csikó kamasz lányt, amikor a mit sem sejtő fiú véletlen közelsége, ruhájának futó érintése fetiszszta borzongással, forró, remegő szédülettel erőszakolja ránk a képtelenül intenzív, testetlen szerelmet. Egy levegőt szívni valakivel. Lépni, ahova ő lép. Lebontani az ént, hogy ő lehessünk.

*„Topogásod muzsikás romlás,
falam ellened örök omlás,
düledék-ármányán ringatózom,
leheletedbe burkolózom.”*

Futottam zuhogó esőben a busz után, amire felszállt, hallgatóztam utána, álmodtam róla, néztem-néztem az ablakból, és azt gondoltam: most megbűvöllek. Nem ő kellett, de mit tudtam akkor. Az érzés kellett, hiszen még nem fáj igazán, nem mártott tüzes kohóba, edzeni; csak melegített. Nincs reménytelibb, mint a kamaszszerelem. Gyermekként mi magunk vagyunk a világ, miértünk van a világ, mi mozgatjuk a világot. Kamaszként kivet magából az egység, és forgatni kezd az örvény. Csak bele ne füljünk. Csak próbáljunk visszakerülni a panteista teljességbe, és akkor minden egész lesz megint. Ez a remény telített. A naplóm első oldalain ez a vers áll, végig:

„Áldalak búval, vigalommal,
féltelek szeretnivalómmal,
őrizlek kérő tenyerekkel,
búzaföldekkel, fellegekkel.”

Leírtam mindjárt két példányban is – talán magamat győzködtem? Hogy a *féltés, kéreés, romlás, omlás, düledék* helyett inkább az *áldást* és az *ölelést* lássam? Ugyanúgy, mint a szintén lemásolt RINGATÓ-ban? (Ring a tó: a *tavi csókolás* testetlensége; a vágyotról való lemondás nagyúri gesztusai.) Dallamot is szereztem hozzá, dúdoltam naponta, mint egy imát. És vigasz volt az is, hogy lám csak, ezek szerint korántsem megalázó a viszonzatlanság: nem magány, hanem önállóság. Az érzésért szeretni – már ez is aján-dék:

„Mindegy, szeretsz-e, nem szeretsz-e,
szívemhez szívvel keveredsz-e,
látlak, hallak és énekellek,
Istennek tégedet felellek.”

Itt nem az árva József Attila gyermekien vad, kétségbeesett, gyilkos-öngyilkos önzé-se szól, hanem egy vágyakozó, áhítatos kamaszhang – de hiába a „*szívek*” látszólagos kö-zönnye, illedelme, a vers végén a vadonerdő „*ezer karja*” mégis „*leszakítja*”, ami jár neki:

„Hajnalban nyugtózik az erdő,
ezer ölelő karja megnő,
az égről a fényt leszakítja,
szerelmes szívére borítja.”

A panteista áhítat mögött bujkáló állati mohóságot még nem értettem akkor, de ta-lán sejtettem már. Nem olvastam, szerencsémre, a SZABAD-ÖTLETEK JEGYZÉKÉ-t, de olvas-tam a töredékeket, azt, hogy „*Flóra, csináljunk gyereket, / hadd vessen cigánykereket*” és azt is, hogy „*mert mi teremtünk szép, okos lányt / és bátor, élelmes fiút, / ki őriz belőlünk egy fosz-lányt, / mint nap fényéből a Tejút*” (lám, megint a fény és a foszlány, a tépés képzete). Én is vágytam, öntudatlan vágytam részese lenni a világnagy szerelemnek, és vágytam a folytatást is. Ezért esett jól leírni, kimondani, dúdolni azt az egyszerű, bátor, őszinte kis nótát, hogy:

„Hull a levél a fáról,
Elmegyek én e tájról,
Elmegyek én messzire,
El a világ végire.

Nekem nincs még szeretóm,
Nem adott a Teremtóm,
Elmegyek hát keresni,
Szeretnék már szeretni.”

Nincs igazabb, mint a kamaszszerelem. Még nem volt tizenhét éves József Attila, amikor ezt a kis dalocskát írta. Érzelmes kamasz lány voltam: ezeket halásztam ki az

összes versből, nem a gyilkos indulatokat. Persze akkor már azt is tudtam, hogy valóban messzire megyek, ha nem is a világ végére, de egy majdnem ismeretlen országba, Erdélyből Magyarországra, ahol megtaláltam végre a viszonzott kamaszszerelmem igazi édességét.

Ezért most az ÓDÁ-t, a felnőttámulat és a gyermeki sóvárgás versét választom magamnak. Így kell, így kellene írni a testről, ilyen zsigeri bizalommal, ilyen csillagokig csapó áhítattal. Ezt az isteni közelséget a kamaszkor még és már nem tudja. Az eksztázis otthonossága és az otthonosság eksztázisa – ilyen csak az írhat, aki már a testet is ismeri, de aki gyerekként vágyik vissza a mindenség ölébe. Nincs örökebb szerelmem, mint a felnőtt gyermek szerelme.

AZT MONDJUK: TÚZ

„Miféle lélek és miféle fény”

Azt mondjuk: hús. Pedig a húsozat
nem ismerem. Nincsen hozzá közöm.
Csak véres, rejtett, romlandó anyag.

Azt mondjuk: csont. Bújok, tapogatom:
tudom a tökéletes szerkezet
ízelt mozgását, de mégsem te vagy.

Azt mondjuk: szem. Az ajkaimmal érzem
rezgő mozgását szemhéjad alatt.

A szád belseje, finom, rózsaszín
selymességeid, ahol lüktető
meleged lángja átsejlik a hártyán,
örvényes köldököd, lábujjaid
közén a titkos völgyek, füled spirális
ösvényei, a kulcscsont és a váll
közötti bölcső, ahol illatodban
alhatom, harapni való izmaid,
forróságod, izgalmad, markolásod,
a friss verejték bódító szagától
megvadult ölelésed – nem te vagy.

Eleven láng vagy! Csontból, húsból, vérből
előlobogsz, romolhatatlanul,
a mozgás vagy, a legfőbb mozgató,
és csak fészekként használsz a tested,

a testemet, hogy továbblökd magad,
éljen a semmi is, és égig ég,
éltet, betölt, és már forrása sincs –

azt mondjuk: tűz, és azt érezzük: éget.

A MAI NAP

„Ahol én fekszem, az az ágyad”

1

Képzeld, mi történt. Kora délelőtt,
amint utaztam új lakást keresni,
és azon tűnődtem, hogyan tovább,
míg üres szemmel bámultam a boltok
januári, kopott kirakatát,
és annyi minden eszembe jutott –

hirtelen tényleg csak a semmit láttam:
a házak közül épp kirobogott
a villamos, a hídra ráfutott,
s a megszokott szép tágasság helyett
köd várt a láthatatlan víz felett –
döbbenet álltam.

Köd mindenütt: a szorongás maga
ez a szűk, hideg, fehér éjszaka;
éreztem, hogy most ez az életem:
hogy gyorsan megy, de nem én vezetem,
hogy megtörténik, de mégsem velem,
hogy ott a látvány, s mégsem láthatom,
hogy sínen megyek, biztos járaton,
de hídon: földön, vízen, levegőben,
és felhőben is, mint a repülőben,
s a valóságnak nincs egyéb jele,
mint kezemben a korlát hidege.

Két hosszú perc, míg újra volt mit látni.
És most úgy érzem, megtörténhet bármi.

2

Hogy folyt a könnyem! Nem tudtam, mi van,
csak feküdtem alattad boldogan.
Egy másik város, egy régi lakás.
És ezután már soha semmi más.

Elvesztettem, de megtaláltalak.
Csak azt vesztettem el, mi megmarad.
Nem az ég nyílt meg, hanem az ölem.
Jöttél az úton, indultál velem.

3

Levágott hajad sepregetem össze.
Tizenhat éve együtt. Hány helyen.
Terek, lakások. Nézegetem: őszül.
Jaj, életem.

Szemétlapátra. Hogy lehet kidobni?
Inkább szálanként összegyűjteném.
Jó, tudom: soha semmit sem dobok ki.
De hát: enyém!

Fenyőtűk közte. Nyáron napraforgó
pöndör szirmai. Hogy hull minden el.
Forog a föld is velünk, körbe-körbe.
Nem érdekel.

4

Nem érdekel csak a nyakad, a vállad.
Ahogy megyünk egy téli hídon át,
összefogódzva. Ahogy hazavárlak.
Csak vándor hordja hátán otthonát.

Nem érdekel, hogy hol leszünk, csak együtt.
A csupasz padlón, széken, asztalon.
Én nem akarok igazán, csak egyet,
de azt nagyon.

Képzeld, mi történt. Érzem, hogy öregszem.
Házunk a várunk, így gondolkozom.
Pedig nem kősziklára építettünk,
hanem utazunk, egymás melegében,
a ködös hídon, egy villamoson.

És azt érzem, hogy megtörténhet bármi,
mint akkor, ott, az első éjjelen.
Pedig csak sín visz. Köd van. Ki kell várni.
Ahoва te mész, oda jöjj velem.

Mesterházi Mónika

OLVASÓNAPLÓ JÓZSEF ATTILÁRÓL

Ha a XX. századból, különösen az első feléből csak egy költőt szabad mondani – bár szívesebben mondanék többektől több konkrét verset –, akkor egyértelműen József Attiláról kell beszélnem. Vannak költők, akik nem állják jól az újraolvasás próbáját, vannak, akiknek ezzel még tartozom, és vannak, akiket felnőtt fejjel kezdek csak fölfedezni. De József Attila mindig is érvényes volt.

Nem mondom, hogy gyerekkoromban mindent értettem belőle. Volt otthon egy fekete-fehér fényképes MEDVETÁNC-lemezünk (Sebő Ferenc zenéje, Berek Kati dervisszavalása): agyonhallgattuk. Nem tudtam, hogy nem értem, de még a félreértések is evidenciaértékűek voltak. „*Lidi nénémnek öccse itt, Batukán*” (ezt helységnévnékné vettem), aztán ugyanitt: „*nem volt az Úr két paplana*”. Viszont azon sem akadtam fönn, amit már igenis a költő mond, hogy „*kinek verséért a halál / öles kondérban főz babot*” – mert valahogy kiderült, hogy az ilyesmi a vershez tartozik. Megtudtam erről a lemezről, milyen erővel hat a vers.

Azt már az iskolában tanultam, hogy „*A vén Duna karcsú gőzösökre gondol*”, de hogy ez erotikus kép, az csak később villant be. (Azt a versszakot, amelyikben „*szerető is kéne*”, azt hiszem, kihagyták a gyerekek számára csonkított olvasókönyvi közlésből, ahogy az ITT VAN AZ ŐSZ-ből is kimaradt a csokolózós versszak.) Később tanultuk az elkötelezett verseket (MONDD, MIT ÉRLEL, NYÁR), de a szövegek mindig gazdagabbak voltak, mint az üzenet, amit ki akartak belőlük lúgozni. Az életrajzból feleltünk, ami utólag talán szerencse, mert bennem az árva gyerekből öngyilkossá lett költő sorsa nem telt meg olyan mindent kizáró mitologikus színezettel, mint később, rövid magyartanári pályafutásom során néhány tanítványomban, akik meg lehettek győződve, hogy én csak a szövegekről beszélek, de elhallgatom a lényegét. (Igaz, valóban kezdő voltam, a téma is és a gondolataim is jobban érdekelték, mint megcélzott közönségem.)

Talán József Attila tett versolvasóvá, legalábbis az ő verseit olvastam először *végig*,